

POSOĞ'UN GÖNÜLAÇAN KÖYÜNDE YER ADLARI

Şevket Kaan GÜNDOĞDU

Eski adı *Şuvaskal* olan Gönülaçan köyü, Posof ilçesine bağlı 108 nüfuslu bir köydür.¹ Köyün tarihi, Posof ve çevresiyle birlikte mütalâa edilir. Hristiyanlık devrinden kalma üç adet kilise, gorhana, yeraltı kanalı ve etrafta görülen köy kalıntılarından buranın eski çağ yerleşim birimlerinden olduğu anlaşılmaktadır.²

Gönülaçan'la ilgili ilk resmî kayıtlara 1595 tarihli *Defter-i Mufasssal-i Liva-i Ahıska* adlı Osmanlı kaynağında rastlanmaktadır.³ Bu deftere göre toplam 9,800 akçe vergi veren köyde 9 hane olup, tahminen 40 nüfus yaşamaktadır.⁴ Yalnız bilinmeyen bir sebepten dolayı uzunca bir müddet köy boş kalmıştır. 1828 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası köye Ahıska bölgesinden başlayan göçlerle köy tekrar şenlenmiştir. Hemen hemen aynı yıllarda Şavşat, Borçka ve Posof'un

bazı köylerinden gelen diğer ailelerle birlikte köy şimdiki halini almıştır.⁵

Yer adlarının bazı kaynakları var. Başta o yerin tabii özellikleri rol oynamakla birlikte geçmişte bu yerlerde yaşamış ve yörede nam salmış şahsiyetlerin izlerini de görebiliyoruz: *Almas Kaya*, *Moşonun Bayırı* gibi... Ayrıca yapı, hayvan, bitki ve renk isimleri de yer adı olarak kullanılmıştır. Gönülaçan köyünde derlediğimiz yer adlarının çoğu Türkçedir. Yüzyıllarca aynı coğrafyada komşu olarak yaşayan Gürcülerin de etkisi görülmektedir.⁶

Gönülaçan köyünde kullanılagelen yer adlarını konusuna göre gruplandırarak belirtelim.

I. Akarsu adları: *Cabukun Deresi*, *Çortelin Deresi*, *Guğhurun Deresi*, *Konurun Deresi*, *Kordere*. *Kordere* (Köyün kuzeyinde, Ballı kayaların hemen batısında yer alır. Bu derenin akarsuyu olduğunda dahi yanına yaklaşılsa da dere suyunu görmek mümkün olmadığı için *Kordere* denilmiştir. Yaylaaltı köyünden gelen suyun

1. Şuvaskal, Gürcücede *şuva* (orta), *sxal* (su) anlamına gelmektedir.
2. Fehmi Bayraktaroğlu, *Her Yönüyle Posof*, İzmir 1998, s. 181-182.
3. Bu defterin asıl adı Osmanlı kayıtlarında *Defter-i Mufasssal-i Liva-i Ahıska* olup, Gürcü asıllı Türkolog Sergi Cikia bu defteri *Defter-i Mufasssal Vilayet-i Gürcistan* adı ile kitaplaştırmıştır. (Bkz. Gürcistan Vilayeti Mufasssal Defteri, *Bizim Ahıska* dergisi, Sayı IX, Ankara 2008, s.32-35).
4. Sergi Cikia, *Defter-i Mufasssal Vilayet-i Gürcistan*, Tbilisi 1947, s. 306.

5. Bayraktaroğlu, s. 182.

6. Gürcüce olan bazı kelimeler, Şavşat-Meydancıklı (İmerhev) İsrail Güneş (1926) tarafından tercüme edilmiştir.

aktığı dar bir vadideki dere de bu adla anılır.), *Latiyan Deresi*, *Morev* (Köyün batısında yer alan Şuvaskal çayındaki derin göletin adıdır. Morev kelimesinin yöre ağzında göl ve akarsuların derin olan yeri anlamına geldiği söylenmektedir. Ahıska'nın Azgur kasabasında da *Muti'nin Morevi* adı verilen bir su kenarı vardır.⁷), *Şuvaskal Çayı* (Gırma Dağı'ndaki, Osman Beğin Puğarı diye anılan küçük pınar gözelerinden çıkan sudur. Cin Dağı'nın kuzeyindeki diğer puğar gözelerinden çıkan suların da aynı yatakta toplanmasıyla Sarıçiçek köyünün önüne gelir. Şuvaskal yaylaları ile Gürcistan topraklarından çıkan pınarların ayrı bir koldan Sarıçiçek önüne ulaşmasıyla birleşirler. Şuvaskal köyüne ulaşmadan önce gerek Sarıçiçek gerekse Şuvaskal arazisinden küçük çaplı pınar ve derelerden beslenerek son hâlini alır. Köyün batısından gelen çay, köye ulaştığında, köyün tam kuzeyinden geçerek, köy arazisinin doğusuna yol alır. Kalkankaya, Erim, Gönülaçan ve Kalkankaya köyü sınırlarının birleştiği noktada Cabukun deresi ile de birleşerek yoluna devam eder. Yaklaşık 1 km. sonra Becva'dan gelip Erim köyünden geçen dereyle birleşerek, Gürcistan'la sınırlarımızı belirleyerek devam eder ve Posof Çayı ile birleşir.).

II. Çayır adları: *Adalar* (Menderes şeklinde akan suyun, arazide adacıklar meydana getirmesinden dolayı), *Carabel*, *Çayırlar*, *Çinsetip* (Posof ağzında, ç ve s sesleri, sürekli yer değiştirir. Bu kelime, Gürcücede *önü çayır* veya *çayır önü* anlamına gelmektedir.⁸ Posof'un Yolağzı köyünün eski adı da Sinsetip'tir.), *Çortel*, *Demürçi*, *Kavak Çayır*, *Konur* (Bu geniş çayırılık alanda eski yerleşim kalıntıları mevcut olup bir de kilise kalıntısı bulunmaktadır.), *Luliyet*, *Pataraçala* (Gürcücede Patara/küçük, çala/çayır, küçük çayır anlamındadır.), *Uzun Çayır*, *Yukarı Guvaket*, *Yukarı Kortoğha*.

III. Kaya adları: *Almas Kaya* (Almas/Elmas adında bir kızın burada kaldığına dair bir efsaneyle ilgili⁹), *Ataş Kayalar* (Kayaların güneye doğru bakması, dolayısıyla yaz güneşiyle kızgın hâle gelmesiyle ilgili), *Ballı Kayalar* (Bir zaman-

lar bal arılarının olduğu söylenir), *Kara Kaya*, *Kılıçkaya* (Adeta bir kılıç gibi duran kayayla ilgil), *Tuzluk*, *Yanık Kaya* (Siyah lekeli olduğundan yanık gibi gözükmetedir.), *Yetim Kaya* (Çevrede tek olarak bulunmasıyla ilgili).

IV. Mahalle adları: *Aşağı Mahalle*, *Bibergil* (sülale adı), *Dere Mahallesi*, *Kayalık Mahallesi*, *Maranlar* (sülale adı), *Pazlolar* (sülale adı).

V. Ormanlık alan adları: *Arcikelanın Bayırı* (Posof halk dilinde *arcikela*, ilkbaharda çıkan ve yenilen bir tür yabancı ot), *Bayır Çayır*, *Ciknal*, *Haç Ayağı*, *Naplat* (Gürcüce naplati/naplat, parça, bölüm, arazi parçası anlamına gelmektedir.¹⁰), *Pasağın Bayırı*, *Satar* (Gürcücede *satar*, kesilen ağaçların bayıra aşağı kaydırılarak indirildiği kuru dere anlamındadır.¹¹), *Söki Çayır*, *Yanuh*.

VI. Semt adları: *Ahorun Puğarı*, *Aşağı Guvaket* (Gürcüce Gu-? - Vak'eti/düz alan.¹²), *Aşağı Kortoğha*, *Bağarevül* (Bağlık, bahçelik geniş bir arazidir), *Bahçenin Bayırı*, *Bataraçala*, *Bayrağın Başı*, *Böyük Bayır*, *Buçula*, *Cabuk*, *Çift Çegiller* (Çegil/çakıl, taş yığını anlamındadır; burada eski harabeler de var), *Dazar* (Eski bir yerleşim bölgesi, komşu Yaylaaltı/Satlel köyünde bir sülaleye *Dazarlıgil* derler¹³), *Değirmenönü*, *Devat*, *Devatın Başı*, *Furun Çökeği* (Fırın/furun şeklini andıran bir mevki olup, bir tarafı açık olup üç tarafı dik bayırlarla çevrili küçük bir düzlüktür.), *Göller*, *Guğhur*, *Çıçma*, *İsaravul* (çevre köyler buraya sarı çayırlar der), *Kala Boynu*, *Kapanın Bayırı*, *Katırkana*, *Kilisenin Bayırı* (Bir kilise harabesinin bulunduğu yer), *Koriya Suyu*, *Mindor* (Gürcücede *düzlük* anlamına gelmektedir.¹⁴), *Moşonun Bayırı*, *Napitvarın Düzü*, *Puvar Gözeleri* (Posof ve Ahıska ağzında *puvar*, pınar demektir), *Sesödile*, *Şuvakorul*, *Tepe*, *Terisharo*, *Top Yolu*.

VII. Tarla Adları: *Basravul*, *Haroslar* (Haros/haroz, nadasa bırakılan tarla), *Latiyan*, *Meshala* (Posof halk dilinde *meshal*, frenküzümü), *Napuzar* (Posof'ta eve veya köye en yakın tarlalara napuzar denir), *Natus*, *Zaden*.

VIII. Yayladaki yer adları: *Çegiller*, *Çermükler*, *Çökek*, *Dikili Taş*, *Gulemesebelin Gölü*, *Koğuş* (Yazın askerlerin kaldığı yer), *Mal Yatağı*, *Öküüz Yatağı*, *Puğarın Düzü*, *Seküler*, *Tuzluh*...

7. 1927 yılında Ahıska'nın Azgur kasabasında dünyaya gelen Adalet Canogil'den 10 Mart 2013 tarihinde Azgur kasabasının eski yer adlarını kayda alırken, yazdığımız yer adlarından biri de *Muti'nin Morevi* olup, o yer adının nereden geldiğini de anlatmıştır.

8. Yunus Zeyrek, *Posof'un Çizgileri*, Ankara 2004, s. 172.

9. Bu efsane de tarafımızdan derlenmiştir.

10. Taner Artvinli, *Artvin Yer Adları Sözlüğü*, İstanbul 2013, s. 199.

11. Age. s. 232.

12. Age. s. 263.

13. Bayraktaroğlu, age. s. 327.

14. Age. s. 193.